

24(5)626

СБЗ

ДМ. СНЕГИН

ОТКРЫТИЙ ВСЕМ

АРЫСЫМ ЕДИ-АУ, ЕАНЫРЖАН

«КАЗАКСТАН»

АРЫСЫМ ЕДІ-АУ БАУЫРЖАН

Бауыржан Момышұлымен сырласу

УШ ҚОЙЫН ДӘПТЕРІ НЕМЕСЕ БАУЫРЫМ БАУЫРЖАННЫҢ БҮКПЕСІЗ СЫРЫ

Қоспасыз новелла

Семей қойын дәптері

1971 жылдың маусымы

Аударған Әбілмажін ЖУМАЛАЙ
Редакторлары Рәшид РАХЫМБЕКОВ
Нұрмахан ОРАЗБЕК

Менің алдында жағрафиялық атлас жатыр. Солтүстік пек Оңтүстік қызыларды... көзіл-көзіммен шолып отырмын.

Мен титтей, титімдей ғана тіршілік иесімін. Әлі күнге дейін, өзімнің Солтүстігімнің де, Оңтүстігімнің де қайда екенин білемеймін.

Бұл қасірет емес пе...

Купелі вагонда келе жатқанбыз. Біздін көршіміз НКВД-нің майоры еді. Мен шамаданымды жоғарыға көтеріп қоюды өтіндім.

— Түх, зілдей екен... алтын емес пе?

— Алтын емес, қасірет.

— ?!

— Адамның тағдыр жолындағы ең ауыр нәрсе, қасірет қой, балам.

(БАУЫРЖАН МОМЫШҰЛЫ қүнделігінен)

• • •

“Жол-сапар суреттері” маган қарасөздің асыл сарасында болып көрінеді — онда бәріміз әманда арман ететін еркіндік, — сюжеттен, уақыт керуенінен, жағрафиядан тыс болу еркіндігі бар... Оның өзі не туралы? Бір гажабы — ол сырғыш, соңдай сауалға ұстаптайды гой. Ол бәрін де қамтиды — бірақ алғы атышулы сана тасқыны емес — дәлірек айтсақ, ол әмір тасқыны, поэзия, ой толғақ, қиял тасқыны; адамның ісі, естеріci, суреттеу, сыр ақтару.

Д. ГРАНИН “Таңғажайып Ута”.

Наурыз аяқталып қалған — жылды, шуақты күн. Оның құлазыған кабинетінде шарапсыз күррақ шай ішіп отырмыз. Көпке дейін сөзге

кірісе алмай қойдық; оның өте сүйікті өзгеше қарындашын ұзақ ізdedік. Мұндай түркі бөлек қарындашты бұрынры заманда ағаш үстасының қаламы деп атайдын. Таба алмадық. Бауыржан қабарын түйді, бірақ көніл-күйі бұзылмады. Жайбарақат отырып сигаретін шекті, жайбарақат отырып сыр-сүхбат өрмегін құра бастады.

— Мына пәни дүниеден бақидың гүлстан бағына жол тартқаннан соң, мен кейінгі үрпақтарыммен сенің қаламың арқылы сөйлесетін боламын. Ой-сананаңнан бұрын, мына сенің өзін түнек түйсігінмен-ақ сондай ойға барасың әлі — ар-ұятыңың әмірімен! Және ол сенің қалқаныңда айналады: әлгі бейбіт әмір дейтініміздің қаупі, әсілінде, окоптағы, соғыстағы тірлікten әсте кем емес...

Ол өзін табан астынан тұтқын еткен тақырыпты бектеру үшін, шарқ ұрып ізденіп, соны қырық құбылтып, қиялына ерік берді. Дәп сондай кездері оның осыдан бөтен қызығар нәрсесі жоқтай болып көрінетін. Бірақ ол (жаңа ойдың кернеуімен) қалай тез тұтанып, лап етсе, тап солай суып сала беретін. Сол себепті де мен оның: "сенің қаламың арқылы үрпақтарыммен сөйлесемін әлі" деген сөзіне үшқалақ әзәзіл-әзілмен қамқорси қарадым. Үшқалақтық үшпақ-қа жеткізбейді! Бауыржан мәңгілік мекенжайға кету жайын ойлап жүреді еken. Бірақ оны (Жаратқан иемізден басқа) әлі тірі жан білмейді. Бұл менің ойыма да келмепті. Рас, мен оның айтқандарын жәйғанда тыңдал қоя салмайтынмын — көкейіме сақтап жүретінмін.

— Мениң саған айтар гәбімнің өсиеттік сипаты бар. Сен, ақын әрі офицер ретінде, бұған байсалды түрде, құрметпен қарауга тиістісін. — Ол бүрқақсыз пауза жасады. — Мен — табигат-

пын, ендеше менімен санасуың керек. Табиғат сараң: ол жан-жануарға, өсімдік пен адамға өмірді бір... бір... бір-ақ рет қана береді!

Басым дұылдаپ кетті: Бауыржан, досым менің, сен табиғаттың бір бөлшегісің... мейлі – құрлық-ақ бола қойши, осы сенің бір басыңа шыныменен аздық қыла ма?

"Мен – табиғаттың". Қайтерсің, ол ойын есіттіре толғанады, мен болсам, оны тыңдауға бейімделіп келе жатқанмын.

– Біреулер әлде кімді пәленшеден аумайды деп жатса, мен оған құлемін: өтірік. Табиғат қайталауды білмейді, ол – ұлы суреткер және көшірмені мойындаамайды. Жер бетіндегі тіршілік атаулының бәрі бір-ақ рет туып, бір-ақ рет өмір сүріп, бір-ақ рет өледі. Табиғат мәңгілік, өйткені ол ешкімді өлмейсің деп емексітпейді.

– Махаббат ше?

– Махаббат та өшпендейділік секілді, құдайдан. Үнсіздік. – Ойымның ағысына киліге бермеші, өтінемін.

– Кешір, сен не, өлімнен сескенбейсін бе?

– Мен ажалдан қорықпаймын: ол туындалы тіршілік айналымындағы табиғи құбылыс... орысша осылай деп айтуға бола ма? Туу – тым салтанатты, қуанышты жәйт. Бірақ тек ақылсыз кісілер ғана өлімді қасырет көзі деп есептейді. Мен әлсем де сән-салтанатпен өле-мін... мәңгілік қоштасуды ерлерше көтеремін-ақ.

Ол Өмір мен Өлім тақырыбын сан-саққа салып, құбылтып ойнай бастады.

...Салтанатпен өлуге де кісінің имани хақы болуға тиіс. Егер сен қосүрейдің күнін кешсең, шошқа сияқты құм қабасын – үлде мен бүлдегетіп жерлесе де, мерез дағы мен мұндалап тұрады.

...Жалғанның жарығына келген шақта, қай адам өзінің туғанын біліп жарытады? Ал бірақ ол ақыргы демі үзілер сәтті түсінеді емес пе.

... Мен өлгеннен кейін жұрттың бәріне бірдей жақсы Бауыржан атанамын, өйткені ләм деп тіл қатпаймын ғой, ал қазір мылжыңдаپ отырған түрім бар.

... Мен — тағдырдың еркесімін. Мен — халықаралық тентекпін. Басқалардың бұған көндіге қоюы қын. Өзіме тіпті қын. Ажал безбен басын теңдестіреді.

Осы қатарға ол қысқа ғана новелланы қыстыра салды. ("Сен, Митәш, орыстың қазағысын, сол себепті де қалың мал төленген некенің не екенін білесің").

СОДЕРЖНИЕ – МАЗМУНЫ

Открытый всем	4
Три блокнота или откровения моего побратима Баурджана	79
Арысым еді-ау Бауыржан	106
Үш қойын дәптері немесе бауырым Бауыржанның бүкпесіз сыры	195